

képernyős olvasást, a gyorsabb hálózati továbbítást, a finomabb keresést. Mindkét formátumot elküldik a KB számára. „Azt várjuk, hogy ezek a formátumok, az asszociált keresési technikák és tárolási eszközök idővel változni fognak” – mondja a KB főinformatikusa, *Johan Steenbakkers*. „Hivatalos archívumként eleget fogunk tenni annak a kötelezettségünknek, hogy a technológia változásával a tartalmat és a hozzá tartozó szoftvert is új platformra tegyük. Az IBM-mel közösen fejlesztünk egy új elektronikus kötelezpéldány-rendszert, amely meg tud felelni a nagyméretű és minőségi tárolás követelményeinek, és támogatja a digitális megőrzést. A könyvtár és az IBM közös kutatási program keretében vizsgálta a hosszú távú megőrzés kulcskérdéseit, tesztelte a kísérleti technológiát. 2002 őszén a KB bevezeti az új e-kötelezpéldány (letéti) rendszert, és az Elsevier-folyóiratokat ide fogják elhelyezni. Az Elsevierrel való szoros együttműködés révén kívánjuk az állandó hozzáférést biztosítani.”

A KB hozzáférést nyújt a folyamatosan érkező folyóiratokhoz mindenki számára, aki bejön a könyvtárba, és engedélye van a gyűjtemény használatára. Ezentúl, ha netán valami katasztrófa történne, amely hosszabb időre megbénítaná a ScienceDirect rendszerét, a KB az átmeneti időben mint szolgáltató rendszer is működne. Végül, ha az Elsevier, illetve annak lehetséges utóda megszűntetné a kereskedelmi alapon álló hozzáférést ezekhez a folyóiratokhoz, a KB mint hivatalos archívum meg tudja nyitni a helyi használaton felül a távoli hozzáférést is.

További információ:

Elsevier Science: <http://www.elsevier.com>

ScienceDirect: <http://www.info.sciencedirect.com>

Holland Királyi Könyvtár: <http://www.kb.nl>

Bánhegyi Zsolt
(MTA Könyvtára)

Felmérés a közgyűjteményekben folyó digitalizálásról Egy kérdőíves felmérés tanulságai, avagy nincs két egyforma digitalizálási projekt

A *Neumann János Digitális Könyvtár és Multimédia Központ Kht.* egyik alapfeladata a digitalizációs programok bejelentési kötelezettségének nyilvántartása, valamint a programokkal kapcsolatos adatszolgáltatás. A Neumann-ház honlapján (<http://www.neumann-haz.hu>) elérhető a *WebKat.hu* nevű katalógus, amely a magyar kulturális örökség körébe tartozó internetes dokumentumok adatai mellett a magyar közgyűjtemények adatbázisát is tartalmazza.

Közgyűjteményi adatbázisunkban sokáig csak az intézmények alapadatai szerepeltek. Az egyes intézményekben folyó digitalizálási munkákról eddig nem tudtunk információkat szolgáltatni. Eldöntöttük, hogy kérdőíves felméréssel bővítjük adattárunkat. A kérdőív elkészítéséhez nem csupán az IFLA idevonatkozó „ajánlásait” (Questionnaire on digitisation and preservation = Kérdőív a digitalizálásról és megőrzésről), hanem a DIEPER (Digitised European PERiodicals = Digitalizált Európai Folyóiratok) projekt kérdőívét is alapul vettük.

Először a főbb kérdéscsoportokat határoztuk meg:

- az intézmény azonosítása,
- a digitalizálási program és stratégia,

- a digitalizálandó gyűjtemény azonosítása,
- adatok a digitális gyűjteményről,
- az alkalmazott technika,
- a felhasználói hozzáférés,
- a felhasználók megjegyzései.

Az online kérdőívek készítéséről szóló elméleti-gyakorlati tudnivalók összegyűjtéséhez segítségül vettük a University of Texas honlapján található útmutatót (ITS Online Surveys: <http://www.utexas.edu/learn/surveys/advantages.html>). 2002. május 31-én elkészült a kérdőív végleges változata, egyelőre MS Word RTF formátumban. Úgy döntöttünk, hogy az adatgyűjtés során felhasználjuk az internet nyújtotta lehetőségeket is.

Kérdőívünket három formátumban állítottuk elő:

- az MS Word Rich Text formátumban kérdőívünk nyomtatható,
- szintén RTF formátumban e-mail mellékletként továbbküldhető, és
- készült egy online kitölthető HTML változat is.

Hosszú távú célunk az, hogy a beérkező pozitív válaszokat adatbázisban tároljuk, és az érdeklődők számára elérhetővé tegyük.

Minden intézménynek küldtünk levelet, amelyben felkértük őket a kérdőív kitöltésére. Nyomatott kérdőívet csak azoknak az intézményeknek tettünk a borítékába, amelyek adatbázisunk alapján nem rendelkeztek e-mail címmel. Az e-mail címmel rendelkező intézményeknek csatolt fájlként küldtük el a kérdőív RTF változatát.

Természetesen mindegyik levelünkben – a nyomtatott és az elektronikus levélben is – felhívtuk az intézmények vezetőinek figyelmét az online elérhető változatra az URL feltüntetésével (<http://www.neumann-haz.hu/kerdoiv>).

A leveleket végül 1355 postai címre küldtük ki. A nyomtatott levélben egy ún. „nemleges válaszlap”-ot is elhelyeztünk, amelyen az intézmények jelezhették, hogy nem tudják a kérdőívet kitölteni, mert jelenleg nem folyik náluk digitalizálási projekt, és a jövőben sem tervezik azt.

Ez utóbbi lapokból 472 érkezett eddig vissza. A digitalizálási tevékenységet folytató intézmények közül eddig 39 esetben küldtek elektronikusan kitöltött kérdőívet RTF formátumban, és 168 esetben próbálkoztak az online kérdőív kitöltésével. A beérkezett válaszokat adatbázisba töltöttük. A negatív válaszokat külön adatbázisban tároljuk, hiszen számunkra az is értékelhető adat, ha valaki tudatja velünk, hogy nem digitalizál, és nem is tervez ilyen tevékenységet a közeljövőben.

Az igenlő válaszokat több okból is szűrnünk kellett. Az online kérdőívet kitöltők közül sokan nem tudtak pontos válaszokat adni az adott kérdésekre, így a válaszok hiányosak, vagy olykor teljesen hiányoznak.

Néhány tényszerű adat: 2002 októberéig 545 intézmény válaszolt kérdőívünkre. 810 intézmény még nem küldött választ. Megtudtuk, hogy jelenleg 73 intézményben folyik digitalizálás. Az említett 73 intézmény 85 projektről számolt be. A projektek adatai folyamatosan elérhetőek a kérdőív URL címéről: <http://www.neumann-haz.hu/kerdoiv>

A feladatunk most az, hogy a pozitívan válaszolókat újabb kérdőívvel keressük fel, amelyben lehetőséget adunk projektjeik részletesebb ismertetésére.

Miért van minderre szükség? – kérdezhetnénk. Azért, mert a magyar közgyűjtemények tárgyi, anyagi, intellektuális és humán erőforrásai túl értékesek és fontosak ahhoz, hogy párhuzamos tevékenységekkel, fejlesztésekkel elaprózzuk azokat. Építsünk egy közös tudásbázist, hogy a közzétett eredményekből mindenki egyaránt tanulhasson!

Kora András
(Neumann János Digitális Könyvtár)

Elektronikus publikációk a Die Deutsche Bibliothekben

A *Die Deutsche Bibliothek* Németország központi archivális könyvtára és nemzeti bibliográfiai központja, s így betölti a nemzeti könyvtár funkcióját. Feladata a német és német nyelvű nyomtatott és elektronikus publikációkat, továbbá zeneműveket és hanghordozókat (amelyek 1913 után jelentek meg) gyűjteni, archiválni és hozzáférhetővé tenni, továbbá nemzeti bibliográfiai szolgáltatásokat nyújtani. A jelenlegi Die Deutsche Bibliothek három egységből áll: az 1912-ben alapított *Deutsche Bücherei*-ből, az 1947-ben alapított *Deutsche Bibliothek*-ből és az 1970-ben létrehozott *Deutsches Musikarchiv*-ből. Minthogy az alapítás kezdeményezője nem az állam volt, máig szoros kapcsolat fűzi az intézményt a könyvkereskedelemehez és a hanghordozó iparhoz: az igazgatótanács fele ma is e két terület képviselőiből áll. A kiadványok két példányának ingyenes beszolgáltatása fejében a

Die Deutsche Bibliothek a köteles példányokat feltárja, bibliográfiailag számba veszi, és eredetiben tartósan archiválja. Ezért tevékenységében retrospektív mikrofilmmezés és digitalizálás nem játszik szerepet.

A törvény teljes mértékben kiterjed a hordozóhoz kötött elektronikus publikációkra, ám egyelőre az online és a hálózati kiadványokra még nem. Már 1996 óta folynak erőfeszítések annak érdekében, hogy a Die Deutsche Bibliothek megbízatása kiterjedjen a hálózaton megjelenő publikációkra is. Ezekre támaszkodva, s az 1998 óta elektronikus formában kapott disszertációkkal szerzett tapasztalatok alapján 2001 szeptemberében megindították az elektronikus hálózati publikációk önkéntes beszolgáltatását. Azóta a kiadók nagyobb körével folytatnak kísérleteket e területen.